

*В.О. Мойсеєнко, І.П. Шостка,
Н.В. Тарченко*

*Національний медичний
університет ім. О.О. Богомольця,
м. Київ*

ВАРНАВА ДОБРОНРАВОВ: ЛІКАР ВІД БОГА

Резюме

У статті висвітлено сторінки життя та діяльності лікаря, благодійника, громадського діяча Варнави Добронравова, який працював в Університеті Св. Володимира, Олександрівській лікарні, опікувався хворими в будинку для бідних, був помічником лікаря-інспектора лікарського відділення Київського губернського управління, консультантом безкоштовної лікарні ім. Цесаревича Миколая для чорноробів, лікарем монастирської лікарні в урочищі Церковщина.

Ключові слова

Варнава Добронравов, лікар, благодійність, просвітництво, історія.

Історія зберігає чимало прихованих сторінок про людей, життя яких може бути прикладом для нинішнього покоління, про яких треба пам'ятати сучасним студентам-медикам. Мова йде про Варнаву Олексійовича Добронравова, який за освітою був акушер-гінекологом, але під впливом різних життєвих обставин став справжнім «сімейним лікарем», опікуючись хворими дітьми в притулку, ченцями в монастирі, недужими в лікарні для чорноробів тощо (фото 1).

Варнава Добронравов народився в 1848 році в дворянській сім'ї. У 1871 році закінчив медичний факультет Московського університету. Працював ординатором університетської клініки. У 1873 році захистив докторську дисертацію «О местном лечении послеродовых заболеваний». З 1875 року працював приват-доцентом кафедри акушерства та гінекології Московського університету, одночасно був лікарем-консультантом Голіцинської лікарні. Йому було 27 років і вже тоді його доля була пов'язана з благодійними справами допомоги нужденним, адже в Голіцинській лікарні безкоштовно лікували бідних людей, тут була і богадільня для невиліковних хворих. Успішний лікар, засновник і керівник власної жіночої клініки, яку відкрив у 1880 році, перспективний вчений у 1885 році залишає Москву і переїжджає до Києва, де впродовж наступних 30-ти років присвятив своє життя благодійній діяльності.

З 1885 року, обіймаючи посаду приват-доцента кафедри акушерства і жіночих хвороб Університету Св. Володимира, читав курс лекцій у барачному приміщенні Олександрівської лікарні. Збереглася

інформація про тематику лекцій, які читалися студентам університету: «Про нервовість жінок і виховні заходи, якими можна попередити і послаблювати її розвиток», «Гінекологія на XIII Міжнародному медичному з'їзді в Парижі в 1900 році, «Про взаємне співвідношення між жіночими і нервовими хворобами», «Судово-акушерські суперарбітріуми по Київській губернії за 12 років, з 1891-1903 рік», доповідь у Фізико-медичному товаристві при Університеті Св. Володимира 6 листопада 1903 року. Загалом він надрукував понад 40 наукових праць, був членом багатьох наукових та філантропічних товариств, одним із засновників Товариства російських лікарів у пам'ять М.І. Пирогова.

Крім наукової діяльності, Варнава Олексійович проводив надзвичайно велику суспільну роботу, яка в основному була пов'язана з доброчинністю. Опікувався хворими в будинку для бідних, був помічником лікаря-інспектора лікарського відділення Київського губернського управління, консультантом безкоштовної лікарні імені Цесаревича Миколая для чорноробів, лікарем монастирської лікарні в урочищі Церковщина [2-5].

Фото 1. Лікар Варнава Добронравов – доктор медицини, приват-доцент Університету Св. Володимира.

Фото 2. Будинок, у якому був Сулимівський притулок для бідних, де лікував хворих Варнава Добронравов (м. Київ, вул. Лютеранська, 16), 2014 рік

Сулимівка

2 березня 1874 року Південно-Західним відділом Імператорського російського географічного товариства під головуванням Г.П. Галагана в Києві проводився одноденний перепис населення, який засвідчив наявність у місті двох богаділень, двох будинків опікування бідними, а також шести дитячих притулків. Найбільшим із цих закладів була так звана «Сулимівка», що була в підпорядкуванні Товариства для допомоги бідним, перейменованого пізніше в Київське благодійне товариство. Саме в Сулимівці, у будинку для бідних, упродовж 16 років лікував хворих Варнава Добронравов, незважаючи на свій високий науковий статус доктора медицини, спеціаліста з акушерства і гінекології (фото 2). Тут перебували хворі діти, люди похилого віку, чоловіки і жінки, хвороби були різноманітними,

Фото 3. Будинок Київського релігійно-просвітницького товариства в Києві, початок ХХ ст.

лікарський профіль був доволі широким. Вражає широкий спектр діяльності вченого. Він був ініціатором створення в Сулимівці домашньої церкви [7].

Київське релігійно-просвітницьке товариство

Окремою сторінкою є діяльність Варнави Добронравова в Київському православному релігійно-просвітницькому товаристві. Київське релігійно-просвітницьке товариство було організовано групою професорів Київської духовної академії в листопаді 1893 року і спочатку іменувалося як Київське товариство поширення релігійно-моральної освіти в дусі Православної Церкви (фото 3).

Першим головою товариства був настоятель Св.-Володимирського кафедрального собору, професор Київської духовної академії протоієрей І. Корольков. Членами-діячами могли стати осо-

Фото 4. Будинок, у якому знаходилося Київське релігійно-просвітницьке товариство (вул. Велика Житомирська, 9). Саме в цьому будинку мешкав і приймав хворих д-р медицини В. Добронравов. Пам'ятна дошка на будинку. Сьогодні тут знаходиться Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2014 рік.

Фото 5. Каплиця Скиту Пречистої «Несподівана радість», початок ХХ ст.

би, які мали богословську освіту. Справами товариства керувала рада з восьми священників і чотирьох цивільних осіб, серед яких були доктор медицини В. Добронравов, виконувач обов'язків казначея, доктор медицини професор-дерматолог І. Нікольський. Членом ради товариства був професор-богослов Київської духовної академії А.І. Булгаков – голова сімейства Булгакових. Засідання товариства найчастіше проводилися в актовому залі Фундуклеївської гімназії по вул. Велика Володимирська, 20, оскільки впродовж тривалого часу власного приміщення воно не мало.

Київське православне релігійно-просвітницьке товариство мало на меті розповсюдження й зміцнення православної віри та моралі серед усіх верств населення на території Київської єпархії. У Київському православному релігійно-просвітницькому товаристві працювали комісії: видавнича, лекторська, а також господарський комітет. У 1904 році в товаристві нараховувалося 461 активний член. Активним членом товариства був Варнава Добронравов, який не тільки керував фінансами організації, але й читав лекції в різних установах Києва найрізноманітнішого просвітницького спрямування. Наприклад, знаходимо інформацію про недільне великопосне читання для народу, запропоноване членом Київського релігійно-просвітницького товариства, д-ром медицини В.О. Добронравовим, 22 березня 1904 року, лекцію про пияцтво і боротьбу з ним з науково-медичної точки зору, прочитану вченим від імені товариства в 1913 році тощо.

Завдяки своїй просвітницькій діяльності Київське православне релігійно-просвітницьке товариство набуло симпатії киян і авторитет у Міській управі. У 1898 році (після успішного будівництва церквешколи на Юрковиці) Міська управа виділила товариству територію для будівництва будинку на вул. В. Житомирській, 9 [1]. У цьому будинку лікар Добронравов отримав житло і можливість приймати хворих (фото 4). 17 жовтня 1903 року митрополит

Фото 6. Доктор В. Добронравов із насельниками монастиря.

Київський і Галицький Феогност освятив будинок і храм на честь святителя Іоанна Златоуста, зведений Київським релігійно-просвітницьким товариством, при якому знаходилася каплиця Скиту Пречистої в ім'я ікони «Несподівана радість» (фото 5). Очевидно, саме тоді лікар Добронравов познайомився з настоятелем монастиря, що знаходився в Церковщині, і почав опікуватися маленькою лікарнею для ченців. Подальша його доля була пов'язана з урочищем Церковщина, що знаходиться в мальовничому куточку Києва, на 12 км південніше Лаври, недалеко від Обухівської траси. Не тільки численні відвідувачі Києва, а й самі кияни не підозрюють про існування цього привабливого і рідкісного за красою місця, в якому начебто схований від людського ока Скит Пречистої. «Тут все цікаво найвищою мірою: доля цього священного місця, звичаї іноків, особливості природи і ті предмети, які сповнені історичного та археологічного значення», – так писала про Церковщину газета «Киевлянин» у 1909 році [8].

Урочище Церковщина

Як свідчать архівні матеріали [6], у монастирі була маленька лікарня імені Св. Апостола Варнави, де лікував хворих відомий на той час приват-доцент Університету Св. Володимира, доктор медицини, дійсний статський радник Варнава Олексійович Добронравов. В архіві монастиря збереглося фото, на якому лікар Добронравов сидить серед 3-х насельників Скиту біля мазанки, вкритої соломною (фото 6). Фото було надано в дар історикам, дослідникам Церковщини, співробітникам музею «Київ Підземний» отцем схиархимандритом Серафимом (Соболевим), який під кінець свого життя був настоятелем Свято-Духівського скиту на Троєщині. Саме о. Серафим стверджує, що на фото зображений В. Добронравов.

28 квітня 1915 року Варнава Олексійович помер. Надзвичайно зворушлива історія знаходження місця поховання добродійного вченого. На початку 90-х років ХХ століття в Скиті Пречистої почалися

Фото 7. На березі невеликого озера, дзеркально відбиваючись у воді, білосніжна Свято-Микільська церква, 2014 рік.

Фото 8. Могила В.О. Добронравова в Скиті «Різдва Пресвятої Богородиці» Свято-Покровського Голосіївського чоловічого монастиря, 2014 рік.

Фото 9. Фрагмент могили В. Добронравова.

археологічні дослідження співробітників музею історії Києва (фото 7). Завдяки пошуковим роботам вчених стало відомо, що професора поховали на цвинтарі скита, який був облаштований у Гадючому проваллі. Із плином часу цвинтар був зруйнований. Плита і стела з могили професора були скинуті зі свого місця і тривалий час (на рубежі 80-90-х років ХХ століття) сірі та брудні лежали на західному схилі пагорба Феодосієвої печери. У 1992 році реставровану першу частину пам'ятника – плиту з сірого граніту з висіченим на ній хрестом і надписом про лікаря-доброчинця, який заповів скиту свій капітал на утримання лікарні ім. Св. Ап. Варнави – поклали на перехрестя доріг поблизу Антонієвої купальні.

Друга частина надгробка (стела) – із чорного граніту, увінчана колись хрестом, у вигляді столика з похилою верхньою частиною і розкритою книгою, на розвороті якої приведені євангельські слова «Придите ко Мне вси труждающиеся и обремененнии, и Аз упокою Вы» (Мф.:11:28) (фото 8, 9). Її перенесли до першої частини надгробка в 1998 році.

Таким чином, пам'ятник опинився в центрі святого місця як символ милосердя та благодійності справжнього лікаря. Сюди приходять кияни, паломники з різних куточків України, люди молодого і похилого віку, приносять на могилу квіти, моляться, звертаються до великого лікаря, як до святого. І це є символічно.

Список використаної літератури

1. Будинок Київського православного релігійно-просвітницького товариства 1903, в якому працювали Богдашевський Д.І., Гроссу М.С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/velika-zhitomirska/budinok-kiyivskogo-pravoslavnogo-religiyno-prosvitnitskogo-tovaristva-1903-v-yakomu-pratsyuvali-bogdashevskiy-d-i-grossu-m-s>
2. Велика Житомирська вул. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pslava.info/Kyiv_VelykaZhytomyrskaVul,87228.html
3. Добронравов [Електронний ресурс] // Большая биографическая энциклопедия. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/21556
4. Добронравов Варнава Алексеевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vehi.net/brokgauz/all/036/36744.shtml>
5. Дятлов В. Один день історика [Текст] / В. Дятлов // Отрок. – 2014. – №3. – С. 21-25.
6. Дятлов В. Церковщина [Текст] / В. Дятлов // Повесть о забытой киевской святыне. – К., 2001. – С. 274-275.
7. Сулимовка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oldkyiv.org.ua/data/sulimovka.php?lang=ru
8. Щуцкий М.М. Скит в «Церковщине» [Текст] / М.М. Щуцкий // Киевлянин. – 1909. – 21 с.

Надійшла до редакції 25.08.2014

VARNAVA DOBRONRAVOV: HEAVEN-BORN PHYSICIAN
V.O. Moiseienko, I.P. Shostka, N.V. Tarchenko

Summary

The article highlights the life and work of physician, philanthropist and social activist Varnava Dobronravov, who worked at the St. Volodymyr University, in the Alexander Hospital; took care of patients in homes for the poor, was an assistant of inspector of Kyiv Provincial Medical Department, a consultant at a public hospital for laborers, a physician at a monastery in the Tserkovschina tract.

Keywords: Varnava Dobronravov, physician, charity, education, history.